

Др. ДРАГАН СТАНИМИРОВИЋ
ванредни професор Правног факултета у Нишу

ФРАНЦУСКА РЕВОЛУЦИЈА 1789. И САВРЕМЕНОСТ

Велика француска револуција из 1789. неугасивом лучом осветљава 200 година савремено раздобље историје, нову еру цивилизације. И већ 200 година показује нове могућности слободе и слободу нових могућности и отвара нове видике док открива све дуже и све тамније сенке прошлог ропства, које смешта у музеј историје. Показујући два лика историје — царство ропства и царство слободе — овај прометејски чин има објективну и субјективну вредност. Релативно објективну самосталну вредност има као сваки повесни догађај. У исти мах се прелама различито у различитим људима, сразмерно развитку њиховог субјективног знања и њихових субјективних потреба. Са променом животних односа људи мењају се и њихове мисли, њихове представе. Отуда велике разлике у оцени свих елемената револуције из 1789, две стотине година заблуда и илузија људи, које су неизбежне илузије епохе. Отуда све изгледа исто као тада — слобода, једнакост, братство — и више ништа не изгледа исто. *Liberté, égalité, fraternité* — имали су 1789. значења која сада немају, а 1989. имају значења која тада нису имали.

Велика француска револуција из 1789. јединствена је по свом универзалном доприносу развитка човечанства. Она је јединствена не само зато што је непоновљива, јер се у много чему поновила у различитим револуцијама. Јединствена је и по томе што је била непоновљив сажетак свих дотадашњих захтева за људском слободом. И по захтевима за слободу и права човека, и по начину на који је истакла те захтеве, била је од прворазредног повесносветског значаја. Овај узлет буне у слободу пробудио је неугасиве наде и неутолјиве жеље напредног човечанства једном објавом неупоредивог чара слободе — *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen* од 26. августа 1789. — која је 1791. постала део револуционарног устава.

Ова повеља означила је крај једне и почетак друге епохе. Означила, а не обезбедила; као што су у крилу старог друштва настајали елементи новог, у жилама новог друштва текла је и крв старог друштва. Али, не умањује значај повеље то што није била сасвим нова (оригинална) и што није променила свет — повеља је нужно ограничена колико је ограничено друштво у коме је њен материјални темелј. Као што ранији друштвени развитак није заступа повеље, ни каснија кретања друштва нису кривица повеље.

Али, као што је настанак Повеље био неминован, њен опстанак био је неизбежан.

Порекло идеја о слободама и правима људи налази се у стварном друштвеном животу. С настанком класног друштва и државе, стварност слободе прелази у теорију, јер сви елементи слободе нису тиме били укинута. Прве развијене теорије о слободама и правима налазимо у античком друштву почев од Сократа и софиста. Феудализам развија слободе као привилегије, било религијске, било световне (*Magna Charta Libertatum* из 1215, на пример). Тек с развитком првих елемената грађанског друштва јављају се развијеније теорије о правима и слободама, најпре у рационализму и просветитељству. У Енглеској се јавља и стварни покрет, у време буржоаске револуције; кад левелери, који су заступали мишљење да су људи од рођења слободни и међусобно једнаки, захтевају: опште бирачко право, укидање монархије и повраћај „ограђене“ земље сељацима Енглеска револуција подариће 1679. године *Habeas Corpus Act*, темељ ефикасне заштите слободе. Стотинак година касније, енглески поданици у Америци усвојили су на Континенталном конгресу 4. јула 1776. године Декларацију о независности. Лок и Русо побудили су Џеферсона да изрази схватања и осећања већине Американаца као начела Прогласа: „Ми сматрамо, да су очигледне и неоспорне ове истине: да су сви људи створени као међу собом једнаки; да им је Створитељ дао извесна неотуђива права; да међу таква права спадају право на живот, право на слободу и право на тражење среће“. На истим теоријским темељима, рационализму и просветитељству, (посебно је то *Rousseau: Du contrat social: »principes du droit politique«*, 1762), као и Проглас о независности, настаје 1789. године Декларација о правима човека и грађанина. Исти су и практични, материјални темељи: пресахли новчани извори. Енглеска је попила „најскупљи чај“ пошто је увела „пет неподношљивих закона“. Француска је за решење криза, глади и беспарице, сазвала 5. маја 1789. главне сталезе, први пут после 175 година, а трећи сталез се 17. јуна прогласио Уставотворном скупштином и, започевши револуцију, 26. августа донео *Déclaration des droits*.

Велика историјска објава слободе, ова повеља, излаже „природна, неотуђива и света права човека“ *»dans une déclaration solennelle, les droits naturels, inaliénable et sacrés de l'homme«*. „Људи се рађају и живе слободни и једнаки у правима; друштвене разлике могу бити засноване само на заједничкој користи“, проглашава први члан. У другом члану: „Циљ сваког политичког удруживања је очување природних и непоништивих права човека; та права су: слобода, својина, сигурност и отпор насиљу“. Слобода? „Слобода се састоји у моћи да се чини све што не смета другом. Тако, остварење природних права сваког човека има само оне границе које осигуравају другим члановима друштва уживање тих истих права; ове границе могу се ограничити само законом“. Такође су прописане слободе мисли, говора, штампе, уверења и вере, те кривична заштита. Проглашено је да начело суверености почива суштински у

нацији. Право својине проглашено је неприкосновеним и светим.

После 160 година, достигнућа француске револуције нашла су своје место у великој међународној породици. Генерална скупштина Уједињених нација усвојила је 10. децембра 1948. године Општу декларацију о правима човека. Општа декларација полази од признавања „урођеног достојанства и једнаких и неотуђивих права свих чланова људске породице“ за „темељ слободе, правде и мира у свету“. У првом члану прописује: „Сва људска бића рађају се слободна и једнака у достојанству и правима“. Општа декларација одређује да свако има право на живот, слободу и личну безбедност (члан 3), право на слободу кретања и избора становања (члан 13), право да поседује имовину (члан 17), на слободу мишљења, изражавања и обавештавања, право на слободу збора и удруживања, право на рад и на слободан избор запослења, право на слободу мисли, савести и вере, право на заштиту својих права. Ограничења слобода и права могу бити само она која су предвиђена законом „у циљу обезбеђења нужног признања и поштовања права и слобода других“ (члан 29). Али, догле има још пуно догађаја.

Наиме, објава слободе није стварна слобода. Објава права није и стварно право. Али, у револуционарном заносу објава (проглас, повеља, декларација) има привид стварности. Чак и владајућа класа у почетку уображава да *liberté, égalité i fraternité* јесу ликови стварности. То је могуће зато што њени интереси у обарању феудалне владавине јесу стварни интереси свих потчињених класа, дакле заједнички интереси. Шта више, буржоазија мора дати привид својим интересима као општим интересима, да би остварила своје циљеве. Чим се буржоазија устолочи на власти, привид општег интереса отпада с развојем њене власти као посебне класе на власти и с развојем осталих потчињених класа као емпиријски потчињених.

Велика француска револуција била је револуционарна еманципација друштва од феудалних окова. Али њена револуционарност, као и проглашени *liberté-égalité-droits de l'homme-fraternité*, били су ограничени њеним реалним социјалним бићем. Њена еманципација била је политичка еманципација, свођење човека на члана грађанског друштва, егоистичну особу и, с друге стране, на грађанина, на моралну особу. Њена слобода била је слобода капитала, универзализована слободна конкуренција, универзално слободно тржиште. Чим се учврстила на власти буржоазија је укинула чак и само прокламована права и слободе.

Она револуционарна скупштина, која је 1789. усвојила чувену Повељу, већ 1791. забранила је удружења радника и штрајкове (као и кривични законик 1810. године — *Code pénal*). Забрана је потрајала до 1884. У економски развијенијој Енглеској, по логици да се економске чињенице преображавају у законске чињенице, парламент 1825. укида законе о забрани радничких удружења. Уосталом, ни француски републикански устав није се спроводио.

Чак ни опште демократске слободе нису оствариване до краја деветнаестог века. Разни цензуси (по основу имовине, места становања, школском образовању), кројење изборних округа, право вета — све је то ограничавало политичку демократију. У колевци парла-

ментарне демократије, у Енглеској, жене добијају право гласа тек 1918, с тим што је старосна граница спуштена на 18 година тек 1966. У земљи Декларације о правима човека и грађанина тек после другог светског рата жене добијају право гласа; ипак пре него у Швајцарској, где баш жене гласају против свог права гласа све до 1971.

У међународној заједници, после Опште декларације о правима човека, најзначајнији акти Уједињених нација јесу међународни пактови о правима човека: 1. Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима и 2. Међународни пакт о грађанским и политичким правима. Оба пакта ступила су на снагу 1976. Веома су значајне и конвенције о спречавању и кажњавању злочина геноцида (ступила на снагу 1951), о апартхејду (1973), о укидању свих облика дискриминације према женама (1981), о правима радника. И Општа декларација и наведени пактови и конвенције добили су много на значају од 1960. године, од када се више од 60 (шездесет) земаља ослободило од колонијалне зависности.

LA RÉVOLUTION FRANÇAISE DE 1789 ET LE TEMPS MODERNE

Avec sa torche toujours flamboyante la Grande Révolution française de 1789 éclaire ces deux cents années de l'histoire de l'époque moderne, la nouvelle ère de la civilisation humaine. Pendant ces deux cents années elle montre de nouvelles possibilités de la liberté. La liberté de nouvelles possibilités aussi. En même temps en découvrant de plus en plus longues et de plus en plus sombres ombres de l'esclavage passé, qu'elle dépose au musée de l'histoire, elle ouvre de nouveaux horizons. En montrant deux visages de l'histoire — le royaume de l'esclavage et le royaume de la liberté — cet acte de Prométhée a une valeur objective et une valeur subjective. Comme un événement historique, elle a une valeur relativement objective. Elle se reflète différemment chez des gens différents, proportionnellement au développement de leurs connaissances subjectives et à leurs besoins subjectifs. Avec le changement des conditions de vie des hommes changent aussi leurs pensées, leurs idées. De là la grande différence dans l'évaluation de tous les éléments de la révolution de 1789. Ce sont deux cents années de préjugés et d'illusions des gens, qui sont des illusions inévitables de l'époque. De là, tout nous paraît comme auparavant — liberté, égalité, fraternité — et rien n'a plus l'air d'avant. Liberté, Égalité, Fraternité ont eu en 1789 des significations qu'elles n'ont pas maintenant. En 1989 elles ont des significations qu'elles n'avaient pas à cette époque.

Par sa contribution universelle au développement de l'humanité, la Grande révolution française de 1789 est unique. Elle est unique non seulement parce qu'elle est irrépetable, en beaucoup d'éléments elle s'est répétée au cours des révolutions différentes. Elle est unique parce qu'elle a été la synthèse irrépetable de toutes les aspirations précédentes pour la liberté humaine. Aussi bien par ses exigences pour les libertés et pour les droits de l'homme que par la façon dont elle les a exprimés, elle a été d'une importance historique de première ordre. Cet envol vers la liberté a réveillé des espoirs flamboyants et des désirs ardents de toute l'humanité progressiste par la déclaration d'un charme libertain incomparable — la Déclaration des droits et du citoyen du 26 août 1789, qui en 1791 est devenue la partie intégrante de la Constitution.

Cette déclaration a marqué la fin d'une époque et le commencement de l'autre. Elle a marqué, pas assuré; et, comme au sein de la société ancienne naissaient des éléments du nouveau, ainsi dans les veines de la société nouvelle coule le sang de la société ancienne. Le

fait que la déclaration n'a pas été tout à fait une nouveauté absolument originale et qu'elle n'a pas changé le monde ne diminue pas son importance — la déclaration est obligatoirement bornée dans la même mesure dans laquelle est bornée la société où se trouve son fondement matériel. Ainsi que le développement social précédant n'est pas le mérite de la déclaration, de même les mouvements sociaux postérieurs ne sont pas son défaut. Comme l'apparition de la Déclaration était inévitable, ainsi était inévitable sa survivance.

L'origine des idées sur les libertés et sur les droits de l'homme se trouve dans la vie sociale réelle. Avec la création de la société de classe et de l'État, la réalité de la liberté passe à la théorie, parce que tous les éléments de la liberté n'en étaient pas supprimés. Les premières théories développées sur la liberté et sur les droits nous rencontrons dans la société antique, depuis Socrate et des sophistes. Le féodalisme développe les libertés comme des privilèges, soit religieux, soit laïques (Magna Charta Libertatum de l'année 1215, par exemple). C'est seulement avec le développement des premières élaborées de la société bourgeoise qu'apparaissent des théories plus élaborées sur les droits et libertés tout d'abord à l'époque du Rationalisme et du Siècle des philosophes. En Angleterre apparaît le mouvement réel, à l'époque de la révolution bourgeoise, lorsque les Levelers, qui soutenaient la pensée que les hommes sont libres par la naissance-même et égaux entre eux, exigent: le droit électoral libre, la suppression de la monarchie et le retour des terres aux paysans. La révolution anglaise fera le cadeau de Habeas Corpus Act en 1679, un fondement de la protection efficace de la liberté. Une centaine d'années plus tard les sujets anglais en Amérique ont adopté au cours du Congrès Continental le 4 juillet 1776 la Déclaration de l'indépendance. Locke et Rousseau ont inspiré Jefferson d'exprimer les idées et les sentiments de la majorité des Américains à travers les principes de la Déclaration: «Nous estimons que ces vérités sont claires et indubitables: que tous les hommes sont créés égaux entre eux; que le Créateur leur a donné certains droits inaliénables; que dans ces droits sont le droit à la vie, le droit à la liberté et le droit de chercher le bonheur.» Sur les mêmes fondements théoriques — le Rationalisme et le Siècle des philosophes (particulièrement Rousseau: «Contrat social» de 1762) — comme la Déclaration d'indépendance, paraît en 1789 la Déclaration des droits de l'homme et du citoyen. Les fondements matériels et pratiques sont les mêmes: les sources financières sèches. L'Angleterre a bu «son plus cher thé» en introduisant les «cinq insupportables lois». La France, pour résoudre la crise, la famine et les finances, 175 années après, pour la première fois, a convoqué les États généraux le 5 mai 1789; le 17 juin, les Tiers se sont déclarés l'Assemblée nationale constituante, déclenchant la Révolution et le 26 août ont proclamé la Déclaration des droits de l'homme et du citoyen.

La grande déclaration historique de la liberté, cette Déclaration expose «les droits naturels, inaliénables et sacrés de l'homme». «Les hommes naissent et demeurent libres et égaux en droits; les distinctions sociales ne peuvent être fondées que sur l'utilité commune», proclame

l'article premier. Dans le deuxième: »Le but de toute association politique est la conservation des droits naturels et imprescriptibles de l'homme; ces droits sont: la liberté, la propriété, la sûreté et la résistance à l'oppression.« »La liberté? »La liberté consiste à pouvoir faire tout ce qui ne nuit pas à autrui. Ainsi, l'exercice des droits naturels de chaque homme n'a de bornes que celles qui assurent aux autres membres de la société la jouissance de ces mêmes droits; ces bornes ne peuvent être déterminées que par la loi« (Art. 4). La libre communication des pensées et des opinions, le pouvoir de parler, écrire et imprimer librement, la liberté des opinions religieuses, ainsi que la liberté de la protection juridique, étaient prescrites. Il a été déclaré aussi que »le principe de toute souveraineté réside essentiellement dans la nation«. Le droit de la propriété est déclaré inviolable et sacré.

Cent soixante années après les portées de la révolution française ont trouvé leur place dans la grande famille internationale. L'Assemblée générale des Nations Unies, le 10 décembre 1948, a adopté la Déclaration universelle des droits de l'homme. La Déclaration universelle part de la reconnaissance »de la dignité innée et des droits égaux et inaliénables de tous les membres de la famille humaine« pour »la base de la liberté, de la justice et de la paix dans le monde«. Dans le premier article elle prescrit: »Tous les êtres humains naissent libres et égaux dans la dignité et en droits«. La Déclaration générale déclare que chacun a le droit à la vie, à la liberté et à la sûreté personnelle (art. 3), le droit à la liberté de déplacement et au choix du domicile (art. 13), le droit de posséder la propriété (art. 17), à la liberté de pensée, d'expression et d'information, le droit à la liberté de réunion et d'association, le droit au travail et au libre choix du travail, le droit à la liberté de la pensée, conscience et religion, le droit à la protection de ses droits. Les limites des libertés et des droits ne peuvent être que celles prévues par la loi »dans le but d'assurer la reconnaissance et le respect inévitable des droits et des libertés des autres« (art. 29). Mais, jusque là il y a beaucoup d'événements.

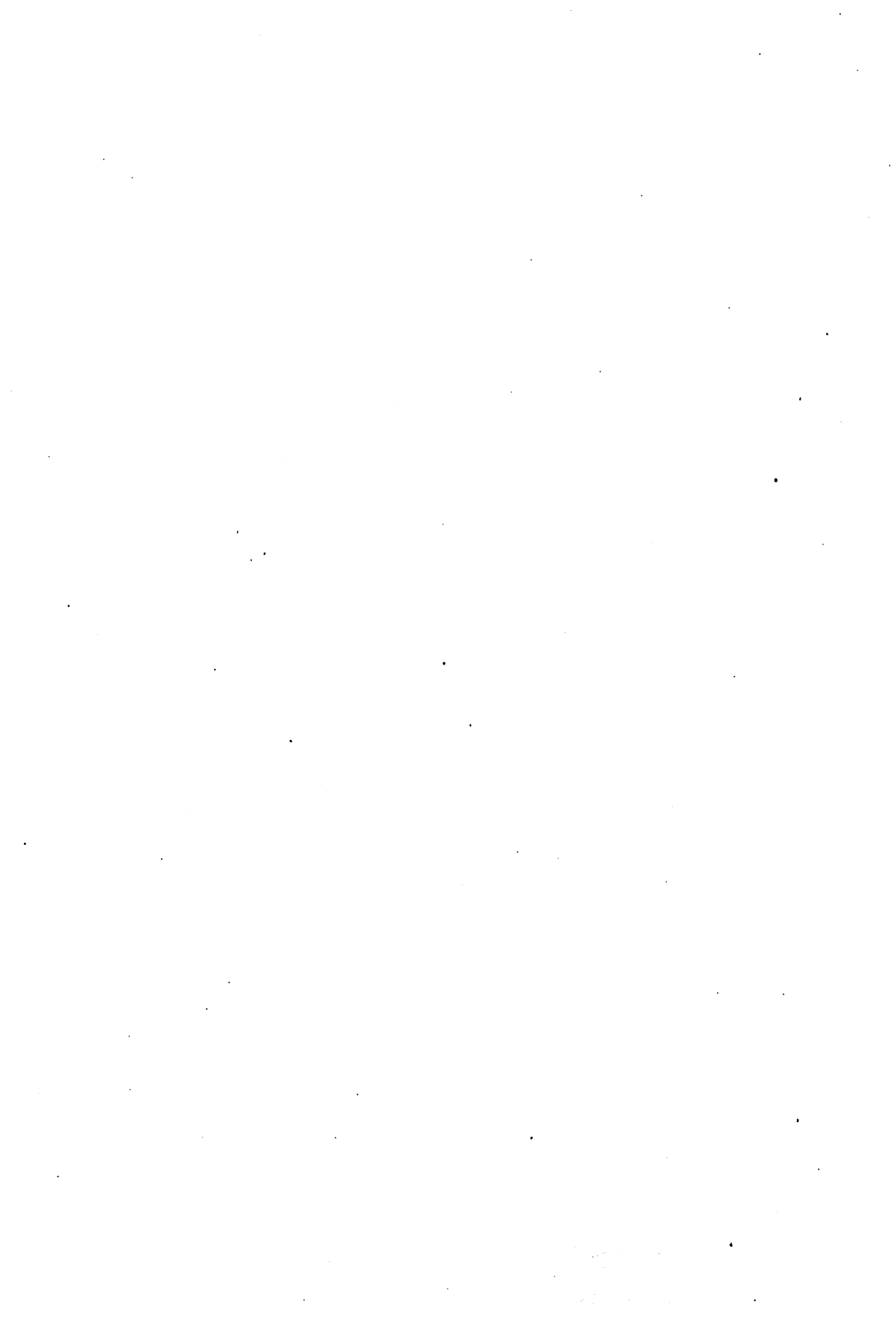
Car, la proclamation de la liberté n'est pas encore une vraie liberté. La déclaration du droit n'est pas encore un droit réel. Mais, dans l'enthousiasme révolutionnaire la proclamation a l'apparence de la réalité. Même la classe dirigeante au début se fait des illusions que la liberté, l'égalité et la fraternité sont les visages de la vérité. C'est possible parce que ses intérêts, dans le but de l'abolition du pouvoir féodal, représentent aussi les intérêts de tout Etat opprimé, donc les intérêts communs. D'ailleurs, pour réaliser ses intérêts, la bourgeoisie est obligée d'attribuer à ses intérêts une allure commune. Dès qu'elle se soit installée au pouvoir, cette allure de l'intérêt commun disparaît avec le développement de son pouvoir en tant que classe au pouvoir et avec le développement des autres classes opprimées comme empiriquement soumises.

La grande révolution française était une émancipation révolutionnaire de la société chaînes féodales. Mais son caractère révolutionnaire, aussi que les proclamées; liberté — égalité — droits de l'hom-

me — fraternité ont été limités par son essence sociale réelle. Son émancipation était une émancipation politique, la réduction de l'homme au membre de la société bourgeoise, personne égoïste et, de l'autre côté au citoyen, individu moral. Sa liberté était la liberté du capital, la libre concurrence universalisée, le libre marché universel. Dès qu'elle se fût stabilisée au pouvoir la bourgeoisie a supprimé les droits et libertés, qui d'ailleurs n'étaient que proclamés. Cette-même assemblée qui, en 1789, a adopté la célèbre Déclaration, déjà en 1791 a interdit les associations des ouvriers et les grèves (ainsi que le Code pénal en 1810). Cette interdiction a duré jusqu'à 1884. En Angleterre, économiquement plus développée, d'après la logique que les faits économiques se transforment en faits législatifs, le parlement a supprimé en 1825 les lois de la défense des associations ouvrières. D'ailleurs ni la Constitution républicaine française ne se réalisait pas.

Même des libertés démocratiques générales ne se réalisaient pas jusqu'à la fin du dix-neuvième siècle. Les restrictions différentes (à la base des propriétés, de lieu de séjours, de formation scolaires), la construction artificielle des régions électorales, le droit de veto — tout ceci limitait la démocratie parlementaire. Dans la berceau de la démocratie parlementaire, en Angleterre, les femmes ne reçoivent pas le droit de vote qu'en 1918, alors que la limite des années n'est baissé à dix-huit ans qu'en 1966. Dans le pays de la Déclaration des droits de l'homme et du citoyen seulement après la Deuxième guerre mondiale les femmes obtiennent le droit de vote; cependant avant qu'en Suisse, où précisément les femmes votent contre son droit de vote jusqu'à l'année 1971.

Dans la communauté internationale, après la Déclaration universelle des droits de l'homme, les documents les plus importants des Nations Unies sont les pactes des droits de l'homme: 1° Le Pacte international des droits économique, sociaux et culturels et 2° Le Pacte international des droits civils et politiques. Les deux pactes sont entrés en vigueur en 1976. Aussi sont d'une grande importance les conventions de l'empêchement et de chatiment des crimes de génocide (entrés en vigueur en 1951), de l'apartheid en 1973, de la suppression de toutes formes de la discrimination des femmes (1981), des droits des ouvriers. La Déclaration universelle aussi bien que les pactes et les conventions cités ont obtenus beaucoup à leur signification depuis l'année 1960, depuis quand plus de soixante pays s'est libérés de la dépendance coloniale.

ЧОВЕК, ВЛАСТ И КАДРОВСКА ПОЛИТИКА

Често се каже — да је неко успео у животу — мање успео или није успео, зависно од тога какву је улогу изборио у кадровској политици — свога колектива, своје средине, своје друштвено-политичке организације и др. С правом се примећује, да се човек трансформише у кадар толико колико суделује у доношењу кадровских и друштвених одлука, односно, на који је начин биран или именован на одговарајућу функцију према извесним критеријумима и припадности. Човек је по природи ствари осетљиво биће, он је нарочито осетљив и рањив — када се ради о одлукама кадровске политике. Природно је да човек упоређује себе са другима, а у условима поремећених вредносних критерија, скромни, вредни, марљиви и поштени кадрови су често на „периферији кадровских збивања“. Тако се рецимо, све више у јавном мњењу говори, да човек који не припада одређеном „клану“, или „групи утицајних“, или пак, ако није „на вртешци“ кадровске комбинаторике, и то без обзира на способност и идеолошку припадност, он у таквим условима често не може да буде ни кандидован ни биран. Сасвим је природно да човек у таквим ситуацијама увек настоји да одреди своју улогу, да буде прихваћен или признат од оних „који воде такву игру“, или пак, да буде „искључен из игре“. Уколико човек не избори одговарајући статус у „кадровском колу“ он остаје непознат, а самим тим немотивисан и одбачен у безличној маси.

Заправо, тада човек постаје незадовољник, поготову ако је свестан својих предности у односу на друге кандидате, који захваљујући неким неверификованим друштвеним критеријумима — у кадровском смислу доживљавају „процвет“. Природно је, што иза таквог „кадровског процвата“ стоји нешто што изазива, али и ствара неспокојство оних који су погођени оваквим „процветом“. Нажалост, људи који су без рада, напора и тешкоћа дошли на одговарајућу функцију, и која им по природи ствари не припада, временом увере и себе и остале да су „богом дани“ за њено вршење, чак и да се у њиховом одсуству тешко може наћи адекватна замена, јер такви кадрови сматрају да су онолико мудри, вредни и паметни, с обзиром на ниво функције коју обављају, а не с обзиром на њихову способност. Баш због тога, такви су кадрови, по природи ствари, дрски и осорни — примитивни и веома осетљиви, и у стању су да учине многе нечасне радње, како би се задржали на месту на коме се налазе, притом најчешће водећи рачуна да задовоље укусу и вољу

„моћника“, оних који су их довели на такав „пиједестал власти“. Дакле, такви кадрови по правилу све подређују оном основном, да циљ оправдава средство. Али, ако је број таквих кадрова велики у друштву, онда они и те како утичу на стварање бројних деформација у кадровској политици, које временом могу да прерасту у правило.

Давно је уочено, да људи који су дуго на власти, постају на неки начин отуђени центри моћи — нарочито онда када активно учествују у доношењу кадровских одлука, јер је онда њихова моћ и велика и опасна, посебно онда када схвате да су они „једини и богом дани“, да у име своје средине, „најчешће у име радничке класе“, арбитрено одлучују и усмеравају кадровску политику у одређеном правцу. Гегел је био у праву када је рекао: „Могу обећати да ћу бити искрен, али не и да ћу бити непристрасан“. Човек се кроз кадровску политику потврђује као личност, зато и човекова индивидуална слобода представља мерило стварне слободе друштва, а човечност је највиши циљ људске праксе. Управо због тога, бити слободан, значи остваривати своје право на слободно третирање стварних друштвених проблема, али истовремено и бити довољно друштвено зрео за обавезу коју слобода захтева од човека (Ј. Брекић, „Кадровска теорија и пракса“, стр. 137, „Информатор“, Загреб 1983. год.).

Зато је Ј. Брекић у праву када каже: „Наиме, у сваком човеку постоји искра стваралаштва и жеља да се нешто учини, да створи, да некое треба. Раскорак између друштвене збиље и људске природе чини да се човек тада приклони другој групи, идеји, „опозицији“, или да се бави критиком (која другима делује као критизерство). Људска природа му не допушта да се мири са безличношћу“. (Ј. Брекић, цит. дело стр. 202). Можда је наша невоља у томе што сви ми желимо да се нешто промени, али не пристајемо да се доведу у питање стечене позиције и привилегије, због чега, по правилу, прихватамо половична решења. Због тога се добро уочава: „Лако је видети шта ваља, теже је утврдити шта не ваља, а најтеже обезбедити делотворан програм који даје одговор на захтев времена. Тек тада се показују људи какви јесу, са својим предрасудама, личним интересима или скромним могућностима. Тада се најбоље види зрелост и способност једног друштва да мења све оно што кочи његов напредак“. (С. Ђукић, „Много дима мало ватре“, „Политика“, од 17. 09. 1982. год.).

Осврћући се на питање да ли код нас постоји стратегија кадровске политике, Р. Маринковић с правом примећује: „Код нас постоји монопол у кадровској политици и над њом. Постоји монопол који је, по свом социјалном значењу и носиоца доста сложен, али, у сваком случају, везан за друштвено-политичке организације“. Наиме, руководства тих организација на свим нивоима, наглашава М. Маринковић, углавном имају монопол.

Ако би се тражила нека паралела, то је доста слично монопољу који имају партије у једном више-партијском систему, у оквиру сваке поједине групе. Но, било би, истиче он, погрешно то поистовећивати, јер највећи утицај на кадровску политику код нас, ипак,

има Савез комуниста, има главну реч, иако се кадровска питања координирају у оквиру ССРН. Нема сумње, да ми у Југославији имамо велики број самоуправних споразума о кадровској политици али и поред тога фактичко стање у њој је стање монопола. Он је сам себи проблем, јер на једној страни имамо једну формалну подруштвљеност политичког система уопште, а на другој монопол над кадровском политиком. Треба запазити, да су те две компоненте у колизији. Иначе, укупна подруштвљеност тражи и подруштвљавање кадровске политике, што значи јачу стварну могућност избора најбољих по одређеним критеријумима, а монопол је нешто што сушава те критеријуме и подвргава цео избор неким посебним критеријумима. (Округли сто „Борбе“ — „Стратегија или монопол“. „Борба“, од 9. марта 1986. године).

У кадровској политици и у друштвеном систему уопште, већ дужи низ година понављамо да шансу треба дати само способнима и да само способни људи могу да изведу ово друштво из одређених друштвених противуречности. Али се зато с правом питамо колико смо остварили једну овакву друштвену замисао и једну овакву друштвену нужност? Међутим, пре тога, или макар упоредо са тим, треба рашчистити ко коме може да да шансу? Уколико неспособни дају шансу способнима онда ће се та шанса претворити у алиби за неспособне. Наиме, способни ће у том случају имати шансу, а неспособни ће владати и одређивати ко је способан, кад и какву им шансу треба дати.

Разуме се, да ће они имати једино ако нико па чак ни способни, ни појединачно, ни групно, нису у позицији да некоме дају а неком не дају шансу, да самостално бирају оне којима ће је дати и одређују време, услове, начин и место где ће је они користити. Зато се истиче у јавном мњењу, да је нама потребна таква Партија, такво самоуправљање и таква кадровска политика у којој ће способни и најспособнији бити носиоци кадровске револуције. „Шанса која неће бити изнуђена, нити зависити од нечије добре воље, већ само таква шанса ће као и истима бити непоткупљива. Једино у том случају способни и најспособнији ће бити оно што јесу — наши људи — а не људи овог или оног човека коме су вечни дужници за ову или ону шансу коју им је „великодушно дала“. (П. Симић: „Време полуистине“, „Новости“, 14. 01. 1987. године).

Интересантно је запазити, да се на многим јавним скуповима изричу оцене да је самоуправљање у кризи, али се прецизније не каже ко је за такво стање крив? Нема сумње, да је самоуправљање у озбиљној кризи! Данас је то свима јасно, не само политичарима и научницима, већ и нама обичним радницима, поручују радници из удруженог рада. За кризу самоуправљања највећу одговорност носимо, истичу радници, ми радничка класа, управо због тога, што нисмо извршили снажнији притисак на руководства и на бирократију. Нисмо, нажалост, искористили све шансе које нам пружа наш систем.

Радници не само да воле, него и те како имају смисла за објективну стварност и то можда боље и потпуније, него што се нашој бирократији то чини — јер радничка класа осећа све тегобе

социјалних и друштвених противуречности, како су то они изразили на последњем конгресу Савеза синдиката Југославије; шта ту они могу кад свемоћна администрација (читај „Бирографија“) потезом пера неке људе избацује на врх, неке опет спушта на само дно. А ту ни радници не могу много помоћи. Они су с правом истицали, да се на сваком скупу говори о бирократији, и да је то најзлоупотребљаванија реч задњих година, али тим истим радницима нико не каже у чијим је редовима та бирократија, и не каже се то јасно и разгледно, како би то радници схватили. Овако, за њих је бирократија често мисаона именица и општа напаст за друштво. Бирократија има чудесну моћ мимикрије, али зар је она толико чудесна и перфидна, да је у нашим условима неухватљива, или пак, неко свесно омогућава бирократији да буде таква каква она иначе јест. Свака бирократија има посебну психологију; а њена посебна психологија се нарочито одржава на остваривање својих сопствених интереса и својих сопствених привилегија.

Неформалне групе и појединци већ дуго низ година имају значајну улогу у вођењу и остваривању кадровске политике у нас. Незгода је у томе што су се неформалне групе до те мере осиле, да представљају опасну снагу друштва и то користећи снагу институција у којима су настале. Отуда промашене инвестиције, отуда диктирани „стил“ подаништва испред рада и уобичајених основних вредности. Бирократија је до те мере компликована у нашим условима, да је веома тешко остварити неко своје право или заштитити неки свој правни интерес у нашем правном и политичком систему. Радни људи и грађани због тога с правом и негодују. Када се нађете у „замку“ свемоћне бирократије, тек онда осетите јачину и моћ те исте бирократије. Сви они који имају одговарајуће привилегије су у прилици да преко реда и без осећања „духа“ шалтера остварују своја права и правне интересе и у том смислу немају праву представу о свемоћи бирократије.

Та иста бирократија је не само политичка, привредна, научна и др.; бирократија је све више и више одвојена од маса, и тако је постала сама себи довољна, јер она страхује од сваке јавне расправе и за њу је свако непријатељ ко би дирнуо у њене старе монополе и привилегије. Да несрећа буде већа, политичка бирократија често себе поистовећује са друштвом, са радничком класом, па и са системом уопште, и уколико неко дирне у оно што је она на посебан начин заштитила, она га, поред осталог, често проглашава и производи у непријатеља друштва. Због тога се поставља питање, није ли политичка бирократија прворазредна опасност радничке класе па и система у целини. С тим у вези с правом се истиче, да не може бити праведан онај ко није човечан, а да повластице представљају највећег непријатеља права.

Власт је, нема сумње, присутна категорија у нашем друштву. Власт је као таква и те како присутна у вођењу и остваривању кадровске политике. Разуме се да власти треба да буде све мање или скоро нимало у вођењу и остваривању кадровске политике. Но, то су девијантна понашања којих се ми у демократском друштву као што је наше, морамо што пре ослобађати. Тако, на пример, од зна-

чаја је приметити, у јавном мњењу, да власт више не уверава раднике да их правилно заступа, већ их заправо уверава да строго узевши власти и нема, јер су радници ти који непосредно управљају друштвеним пословима. Заправо, негира власт и тако са себе скида одговорност. „Тако и отуђена бирократија влада у име идеологије чија је основна поставка битка против отуђене бирократије“. Но, она је највећи критичар „отуђене бирократије“ и на тој основи задржава полуте власти. У основи демократске кадровске политике пре свега, мора да стоји Савез Комуниста, а носиоци кадровске политике морају да буду свесни последица недемократске кадровске политике.

Зато се на многим политичким и другим скуповима, с правом и истиче да уколико желимо напред и тежимо одговарајућем прогресу, онда морамо да се брзо и ефикасно ослобађамо неспособних кадрова, а њих има подоста на свим нивоима и у свим срединама. Неспособни морају одступити, истиче се у јавном мњењу, то је императив нашег препорода, али исто тако и императив нашег опстанка. Али како се ослободити таквих кадрова кад су они инфилтрирани на свим нивоима и у свим структурама и када себе често сматрају незаменљивим, односно себе сматрају толико способним и успешним, зависно од тога на којој су хијерархијској лествици руководне или самоуправне структуре — а не по томе колико је њихов стварни допринос и какви су њихови резултати рада, истицало се на последњим партијским конгресима. Ако смо се договорили да морамо да мењамо стање у друштву у целини, то морамо учинити пре свега променама неспособних, неодговорних и несавесних кадрова. Такви кадрови се само декларативно изјашњавају за промене, а у суштини, свим се силама боре за очување статуса. То је тај несрећни двоструки морал, не само у Савезу комуниста, већ и у друштву у целини. При овом треба приметити једно, не можемо очекивати да ће сама бирократија повести борбу против себе и почети сопствену кадровску смену. Напротив, то мора да учини неко други, а тај други мора да има и довољно научне и довољно политичке и довољно грађанске куражи, да таква кадровска смена буде што смелија и што потпунија. Исто тако је од значаја приметити да је на последњим партијским конгресима често истицано, да је ово време „позив за храбре и способне људе“. Чини се да их имамо, али што им се не пружа права прилика од стране неформалних група, било зато што у оваквој друштвеној клими сматрају: „да је сваки покушај озбиљног и поштеног човека — унапред осуђен на пропаст — јер је стање такво какво је“.

Одвећ много говоримо, одвећ је велики раскорак између онога што говоримо и онога што остварујемо у свакодневној пракси. Због тога је од значаја поменути мисао М. Рибичића који је с правом изрекао пред Нову 1987. годину мисао, да одвећ много причамо, да одвећ много мудрујемо, али да ипак мало „деламо“ у правцу превазилажења одређених друштвених противуречности. Заиста сувише мудрујемо о одлукама које су у животу одавно сазреле у области економске политике.

Двоструки морал је нешто што поткопава темеље на којима почива наше самоуправно друштво. Он је као такав присутан у скоро свим сферама друштвеног живота, почев од образовања и науке па завршавајући са политиком. Но, мислим да је тешко правити одговарајућа градирања, али ако већ треба правити одговарајућа градирања, онда се без сумње, може доћи до закључка, да је двоструки морал вероватно најтежи у условима делатности наших политичких функционера. Зашто ово кажемо? Већ дуго низ година се догађа да се људи на командним политичким позицијама стално залажу за одговарајућу политику Савеза комуниста и самоуправни систем као такав. Ретко се кад, или никад није догодило тим истим људима, да су се у време када су били на тзв. командним позицијама власти и супротстављали тој и таквој политици. Напротив, увек су знали и умели да говоре бираним речима и да изговарају велике хвалоспеве нашем политичком систему и нашем привредном систему у многобројним нашим политичким и правним институцијама. Када би се неко из области науке или политикологије појавио са отвореном и аргументованом критиком против одговарајућих противуречности, онда би ти исти људи устајали са свом жестином, без нарочитих аргумената, по правилу, дисквалификујући такве људе, често их називајући противницима система и томе слично. Напротив, велики број тих истих људи, када оду у пензију, одједанпут се преобразе, одједанпут добијају некакав чудан лик, одједанпут постају бескомпромисни критизери, одједанпут човек не може у њима да препозна оне личности које су до недавно били на „командним позицијама власти“. Управо због тога, наше јавно мњење је веома знатижељно — шта је то и шта се догађа тим и таквим нашим функционерима? Одговор треба тражити у следећем: ради се о двојству морала. Ради се о нечему што је годинама притискивано, што се није смело изговорити, јер уколико би се изговорило оно што се иначе мисли, вероватно би због тога имали одговарајуће последице и, једном речју, не би могли да уживају, благодети одговарајућих руководних привилегија. Наше јавно мњење данас аплаудира многим бившим политичким функционерима, који управо данас говоре оно, против чега су се само пре неколико година жестоко залагали. То, по мом дубоком уверењу, није ништа друго, већ израз нашег политичког примитивизма, израз непостојања одговарајуће људске, куражи, одговарајуће научне куражи, или пак, одговарајуће политичке куражи. Југословенско самоуправно друштво мора да почива пре свега на хуманим и куражним људима, људима који ће имати довољно свести да изразе одговарајућу мисао и да такву мисао бране до краја. Поставља се питање, колико је људи који цео свој живот, па и своје духовно биће подређују тзв. руководним привилегијама и да ли такве привилегије стварају основу за постојање двоструког морала? Тако, на пример, М. Тодоровић у књизи: „Политичко биће друштвене критике“, мисли сасвим другачије о нашем Уставу из 1974. године, него када се налазио на веома истакнутог „командној позицији“. У објављеном говору као председник Савезне скупштине 22. јануара 1974. године, он је између осталог, рекао: „Целокупан наш садашњи уставни

развој потврдио је да смо решења у Уставу увек градили полазећи од датог степена у развоју економских и политичких односа... У том смислу и нови Устав изражава нашу реалност... Самоуправљање је у нас ухватило дубоке корене, оно је дубоко у свести радних људи... Може се рећи да су у припреми новог Устава учествовали милиони радних људи широм земље. Према томе, у њега је уложено тако рећи све знање и искуство наше заједнице, као и све прогресивне тежње и стремљења радничке класе и осталих радних људи. „Међутим, у поменутој књизи друг М. Тодоровић истиче: „Устав није довољно ослоњен на реално стање потреба и могућности нашег друштва. Он је мешавина садржаја који су изражавали актуелне потребе друштвено-економског и политичког развоја: затим неких елемената доктринарних конструкција, бирократизма и бирократско-статистичког национализма. То је израз и последица начина на који је Устав донешен... Услед одсуства истинског револуционарног покрета, живе стваралачке и борбене политичке активности Устав је имао карактеристике реформе одозго, доктроисаног Устава“. Исто тако, ваља запазити, да друг М. Тодоровић и на другим местима ставља тешке примедбе на Устав 1974. године. Због тога Драгиша Павловић, у књизи „Питањем на одговоре“, с правом поставља питање: „који је Тодоровићев став прави, први или други или неки трећи који ће изрећи сутра? Да ли се они међусобно потиру или поткрепљују? Да ли је први „свесна лаж“ ради одржавања на власти, а други „истина“ изражена после силаска са власти? Да ли би М. Тодоровић да је остао на власти, бранио Устав или би га нападао, или би пронашао неку трећу политику? Или су оба става мање похвала или покуда Устава, а више показатељ политичког морала и „доследности“ оног који их је изрекао и написао“. („Гласноговорници појединаца“, „Политика“, 2. 10. 1985. године). Нема сумње, да теоријска и политичка борба подразумевају поштовање бар неких принципа. Лична питања не треба претварати у друштвене проблеме, нити радикалну промену политичког руха проглашавати за доследност (као што ни слепу доследност не треба проглашавати за паметну принципијелност); у свему томе тражи се бар минимум уравнотеженог самопоштовања“. („Гласноговорници појединаца“, „Политика“ 2. 10. 1985. године). Због тога се с правом поставља питање: ако Устав из 1974. године не ваља, колико онда ваља М. Тодоровић, који је учествовао у његовом стварању и који га је одушевљено инаугурисао, и колико ваљају одредбе таквог Устава, и колико ваљају његове примедбе, изречене десетак година касније? Да ли је М. Тодоровић променио мишљење (што је његово људско право) или само (друштвену) позицију са које мисли? Или је остао на истој врсти „доследности“ која се исказује као егземплярна недоследност? Несхватљиво је да управо председник Савезне скупштине, Скупштину описује као „Парламент“ у лошем издању“, а Социјалистички савез као „симулацију“ покрета и све то широко образлаже. Он критикује Синдикат и омладинску организацију, „негативну селекцију кадрова“, неодговорност, једнопартијски систем, симбиозу државе и партије, критикује и многе друге ствари“. И кад год бих хтео да се сложим са М. Тодоровићем схватањем не

могу да се сложим са њим самим као што се ни он, видели смо, често не слаже са собом (са његовом врстом доследности, са аргумен-тима које из свега тога проистичу). Ко гарантује да М. Тодоровић од времена изласка своје књиге већ није доследно променио своје схватање“. У том смислу је од значаја запазити да се с правом истиче да стара латинска пословица каже Времена се мењају и ми се мењамо са њима“. Али, они који мењају своју тачку гледишта, требало би бар да кажу зашто је мењају („Гласноговорници поједи-наца“, „Политика“, 2. 10. 1986. године).

У нашем народу постоји старо правило да се најпре кваре најбољи. Кривци су у сваком политичком систему, по једном неумитној логици свеопштег договарања, они који доносе одлуке. То је сфера у којој се ствара и разрешава проблем политичке одговорности једног друштва. Због тога се о овом проблему и сувише много говори али у исто време се изражава и велики несклад између оног што је договорено, онога што је написано и онога што се у свакодневной пракси догађа. Каже се, да су задњих година партијске и друге друштвене снаге довеле проблем одговорности до онога што се зове „забрињавајући ниво“. То се заправо чини због тога, што они као такви не подносе праве и потпуне рачуне за свој рад и притом остају неоцењени, односно неодговорни. Заправо, они као да сами себе оцењују — најчешће себе сматрају непогрешивим наравно према критеријумима које сами себе одређују и друго. Те друштвене елите нису изложене ни ризику одговорности а још мање ризику озбиљније друштвене критике, чак ни онда кад ствари почну да иду обрнутим смером од онога који они сами прокламују — јер одговорност је нешто што се односи „на неког другог — а не на њих“: јер где би они били одговорни, а у колективима који су довели „на руб пропасти — остају, јер не желе, наводно да буду кукавице и да колектив оставе на цедилу, иако сви знају да су дани живота таквом колективу избројани. Они се тако понашају, јер имају „благослов“ „кадровских моћника“. Та неодговорна елита по правилу држи под контролом и средства информисања, притом пропагирајући политику коју она иначе спроводи. Интересантно је запазити, да ти и такви кадровски „моћници“ заборављају да својим неодговорним понашањем, не само угрожавају темеље егзистенције појединих друштвених организација и институција којима они управљају, већ и темеље на којима почива наш самоуправни систем. Ово кажем управо због тога, што све почива на људима, (али правим људима и све се завршава на људима). Ако не будемо почели да схватамо, да такви људи могу не само да компромитују наш друштвени систем, већ и да озбиљно угрозе темеље на којима он као такав почива и у том смислу не будемо предузимали одговарајуће и енергичне мере, бојим се, да ће већ сутра бити сувише касно и да ћемо последице таквог њиховог неодговорног понашања веома тешко моћи да лечимо. У основи таквог неодговорног понашања увек стоје ове или оне привилегије, ова или она друштвена моћ, а из друштвених моћи и привилегија увек произилази „друштвено силеџијство“, односно „друштвени кукавичлук“. Незаконите привилегије, а посебно погодности у многим колективима, не само

на Косову, него и у другим деловима наше земље, озбиљно угрожавају друштвену својину и не само друштвену својину, већ и друштвени систем у целини. Друштвени правобраниоци самоуправљања на пример, из Аутономне Покрајине Косова, нису израчунали штету коју друштво претрпи од оваквих атака појединаца или група. Зна се да се то догађа у великом броју општина, а још више се незаконито коришћење и располагање друштвеном имовином најчешће покрива самоуправним актима или одлукама самоуправних органа. Дакле, и у сфери друштвене имовине и у сфери тзв. „друштвеног лоповлука“, и у сфери заштите самоуправних права, ми врло често дозвољавамо „луксуз“ да злоупотребљавамо демократске сфере самоуправног одлучивања за задовољавање својих сопствених интереса или интереса неформалних група.

Привилегија је била и остала стална мета свих наших резолуција, програма, платформи, закључака и др. Она је стално на удару, али је жилава и живи попут оне зле аждаје којој, уместо једне одрубљене никну две нове главе. Вероватно да су многе бројне привилегије основни мотив за тако беспштедне борбе за све могуће функције, од оних најнижих па до оних највиших. С тим у вези, с правом се истиче и у теорији и у нашем јавном мњењу, укинемо привилегије или сведимо их у некакве разумне оквире па ћемо видети да ће и борба за одговарајуће фотеле бити мање поштена него што је то случај данас.

Тако, истиче се, да је др Славко Кулић из Загреба израчунао да 145.000 службених путничких возила имамо у целој земљи и да нас такав луксуз кошта онолико колико сав армијски активни старешински кадар. Или пак, још једна појава али и бројка са једног београдског саветовања о заштити друштвене имовине, где је између осталог истакнуто да 7.000 службених путовања у иностранству дневно имамо и да они који себе шаљу на пут потроше тако четвртину југословенског извоза.

Иза отпора стварним променама ка развијенијем самоуправљању лежи одбрана стечених материјалних и друштвених привилегија, групно-својинских интереса, моћи, каријере, друштвене промоције без личних квалитета. Ово је само цитат из прве конгресне резолуције последњег конгреса Савеза комуниста Југославије. Иза овога јасно произилази, да највећи отпори у превазилажењу одређених друштвених противуречности долазе управо од стране оних људи који су носиоци одређених привилегија.

Овде је од значаја поменути мишљење П. Вучковића, секретара Председништва ОК СК Чукарица — Београд: „Горко је сазнање да данас у Савезу комуниста, и у чланству и у руководству, има доста оних који би да живе од Партије, а не за Партију. Није реч само о политичком професионализму и тепшком наслеђу које нам је оставио. Реч је о привилегијама које се везују уз само чланство и функцију у Савезу комуниста. „Или пак мишљење И. Родића, радника у ИМ „Иво Лола Рибар“, у Железнику, који између осталог каже: „Враћање ауторитета поштеног рада не може се ни замислити уз сво постојање привилегија. Нажалост, сви им кумујемо. И ми, радници, кад опортунистички, ћутањем, незамера-

њем одобравамо оно што је неприхватљиво“... („Бирографија иде у рај“, „Борба“, 17—18. 01. 1987. године). У јавном мњењу, а посебно, у средствима јавног информисања све више се примећује да стално критикујемо одређене друштвене појаве и да тежимо одређеним друштвеним променама али се много битно ништа не мења. То нам посебно поручују радници непосредни произвођачи. Од силних речи изгубили смо смисао за „разабирање“ битног од небитног, могућег од немогућег, постали смо велики филозофи, и мислимо да се речима могу многобројни нарасли друштвени проблеми разрешавати али да притом не дирамо своју устајалу и угодну животну жабокречину.

У јавном мњењу се запажа, као да привилегије у битној мери утичу и на степен неодговорности. У том смислу се запажа, да људи који уживају већи степен привилегија, изражавају већи степен неодговорности.

Проблем одговорности већ дуги низ година представља „ракану“ југословенског друштва. И, никако да се излечимо или залечимо од ове опаке болести, а посебно „болести“ личне одговорности. Зато се у нашем јавном мњењу с правом и каже како је то могуће, бити на месту где се доносе суштинске одлуке, а притом не сносити одговорност за тако донете одлуке, има ли веће привилегије од такве привилегије?

Не треба се више заваравати фразама, декларацијама и лепим речима о суштини нашег политичког система — јер наш обичан грађанин препознаје успешност и примамљивост политичког система, по ономе како он живи и како доживљава одређене политичке институције, а не по ономе како је и шта написано у програмским опредељењима и резолуцијама, и колико он верује свом политичком систему, односно колико му је одан и колико га разуме. (С. Ђукић: „Повлашћени људи“, „Интервју“, 21. новембар 1986. године).

Немар, нерад, јавашлук и неодговорност само су неки симптоми озбиљног друштвеног зла на које смо већ толико навикли да их схватамо као некакво нормално друштвено стање, а управо те појаве морају да нас забрињавају.

Интересантно је запазити, у средствима јавног информисања и у јавном мњењу, да јавашлук у нашим условима добија облик својеврсне психосоцијалне епидемије. Уместо стимулисања вредности рада, упорности, креативности, предузимљивости и сл. доста често су наглашене вредности сналажљивости, комформизма и климоглавља. Бујање јавашлука омогућило је, пре свега, то што су заказали системи мотивације и други регулативни механизми, као што су управљање, руковођење и сл. Корени јавашлука у великој мери леже пре свега у негативној селекцији кадрова.

Према томе, основни и главни носиоци друштвених противуречности у нашим условима су, дакле, они који утичу на доношење и извршавање самоуправних, државних или општедруштвених одлука, они који су носиоци посебних овлашћења и одговорности, чак има и случајева, да се као учесници и као учиниоци повреда уставности и законитости јављају они чији је задатак управо обезбеђи-

вање уставности и законитости. Оно што читавој ситуацији даје посебну тежину јесте то што су ти људи најчешће и чланови Савеза комуниста. Такве повреде и таква понашања су веома бројна и присутна скоро на сваком кораку. И зато се с правом у јавном мњењу изражава бојазан, да се управо оваквим појавама и понашањима битно угрожавају основне друштвене вредности као и основне друштвене позиције и интереси радничке класе и основни принципи на којима почива самоуправни хуманизам.

Dr BRANISLAV MARKOVIĆ
professeur

L'HOMME, LE POUVOIR ET LA POLITIQUE DE PERSONNEL

— Résumé —

Dans ce travail l'auteur traite le rapport de l'homme au devant du pouvoir, à savoir son rapport vers la politique de personnel, surtout quand il est porteur de l'autorité du pouvoir. Ces rapports de l'homme et du pouvoir sont très différents, importants et intéressants en particulier lorsque beaucoup de critères de valeur sont troublés et surtout les critères moraux. C'est dans ces et telles situations des critères de valeur troublés qu'entrent sur la scène des groupes non formels ou les puissants individus qui abusent les institutions du pouvoir pour la réalisation de leur propres buts de personnels ou bien des buts du groupe nonformel. Outre cela, dans son travail, l'auteur traite la conduite des hommes dans les conditions d'une telle politique de personnel à savoir dans le temps de l'exécution de l'autorité du pouvoir, de la conduite des hommes de politique après leur descente de la scène politique. Dans telles situations les différences dans leurs conduites sont diamétralement différentes. Qui doit avoir le rôle dominant dans la réalisation des affaires et des buts de la politique de personnel? L'auteur souligne, avec raison, que chez nous dans la direction et la réalisation des buts de la politique de personnel la Ligue des communistes avait le monopole sans égard à l'existante influence de la Ligue socialiste. Les pouvoirs dans la direction de la politique de personnel, souligne l'auteur, doivent être tout petits ou nuls car la politique de personnel avant tout dans les conditions de notre système démocratique, est une catégorie socialisée. Outre cela, l'auteur traite la suite des autres problèmes et particulièrement si les cadres qui ne sont pas membres de la Parti communiste peuvent-être ou non à la position dominante politique ou d'affaires?

L'auteur a activé de nombreuses questions du rapport de l'homme du pouvoir et de la politique personnel. A la plupart de ces questions il a donné les réponses et beaucoup d'entre eux sans doute feront réfléchir le lecteur.

En vérité, ce sont les problèmes constants de chaque démocratie et de la nôtre aussi car le primat dans la direction de la politique de personnel signifie aussi le primat dans la réalisation de la fonction du pouvoir. D'où provient aussi la tendance éternelle que des groupes nonformels, aussi de certains hommes d'autorité, de posséder l'influence dominante dans la direction de la politique de personnel. C'est pourquoi la démocratisation de la politique de personnel est un problème de premier ordre de chaque société démocratique. Ce procès ne sera pas ni facile ni simple. Au contraire ce procès sera très difficile et contradictoire. Mais, sans égard à tout ça, chaque société démocratique peut compter sur son progrès seulement autant qu'elle réaliserait conséquemment l'idée sur la démocratisation de la politique de personnel.